

Risto Pulkkinen & Stina Lindfors

Suomalaisen kansanuskon sanakirja

Gaudeamus

Suomen Tietokirjailijat ry, WSOY:n kirjallisuussäätiö sekä
Jenny ja Antti Wihurin rahasto ovat tukeneet teoksen kirjoittamista.

Copyright © 2016 Tekijät & Gaudeamus Helsinki University Press

Gaudeamus Oy

www.gaudeamus.fi

Graafinen suunnittelu ja piirroskuvitus Maria Manner

KL 29.2 • UDK 29

ISBN 978-952-495-405-1

Painopaikka: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna 2016

LUKIJALLE

Suomalaisen kansanuskon sanakirja esittelee tiiviisti ja kattavasti suomalaisen muinais- ja kansanuskon olennot, ilmiöt ja termit. Teoksen rinnakkaisteos *Suomalainen kansanusko samaaneista saunatonnttuihin* (2014) puolestaan tarjoaa systemaattisen johdatuksen koko kansanomaiseen maailmankuvaan ja ajatteluun.

Kansanuskon maailmassa ja maailmankuvassa ei ollut vain yhtä auktoriteettia, vaan joka kylällä on ollut omat, enemmän tai vähemmän luovasti ajattelevat tietäjänsä, jotka ovat kehittäneet traditiota ja muotoilleet uskomuksia. *Suomalaisen kansanuskon sanakirjasta* rakentuu kuitenkin kokonaiskuva kansanomaisen ajattelun rakenteista ja perusperiaatteista, sillä luovinkin kansankulttuuri on noussut ikiaikaisten perusmallien pohjalta.

Teos esittelee kosmologian ja ihmiskäsityksen suuria linjoja niin, että kansanuskon mosaiikkimaisuus ja kaleidoskooppimaisuus tulevat samalla näkyviin. Asiat on esitelty kansanuskon näkökulmasta ja ruohonjuuritasolle vietyinä; kansan on pitkälti annettu puhua omalla suullaan. Aineistoa on silti jäsennelty ja tulkittu uskontotieteen klassisilla teoreettisilla käsitteillä, jotka on myös artikkeleissa selitetty. Mukana on myös paljon lukijaa toivottavasti viihdyttävää pikkutietoa, joka ei aina ole kokonaisuuden kannalta välttämätöntä mutta kuitenkin linjassa muun perinteen kanssa.

Sisarteoksensa tapaan tämäkin kirja keskittyy perinteiseen kansanuskoon, ja siksi ns. nykykansanusko on rajattu pääosin pois, vaikkakin esimerkiksi maagiset ajattelumallit ovat ja pysyvät samoina. Suomalaisen perinteen ohella esillä on saamelainen näkökulma.

Hakusanat muodostuvat yleisemmistä artikkeleista (kalastustaikuus, kuolema, linnut), yksityiskohtaisista artikkeleista (nuottakalastus, kotonakulkijat, korppi, karhu) sekä teoreettisista käsitteistä (animismi, samanimismi, väki). Ristiviittaukset johdattavat hakusanasta toiseen ja myös teoreettisia käsitteitä selvitteleviin hakusanoihin.

Esimerkiksi samanismia on käsitelty omassa yleisartikkelissaan, mutta siihen liittyviin asioihin on myös tarpeen mukaan viitattu monissa kalevalaista runoutta tai suomalaista tietäjälaitosta ja magian harjoittamista koskevissa hakusanoissa. Siten monet asiat kertautuvat hierarkian eri tasoilla; kansanuskon perusrakenteiden ja lainalaisuuksien olemassaoloa voi tuskin liikaa korostaa

Suomalaisen kansanuskon sanakirja perustuu uusimpaan tutkimustietoon, ja sitä voi lukea myös oppikirjana. Ensi sijassa teos on kuitenkin tarkoitettu käytännölliseksi oppaaksi, jokaisen käteen ja silmään sopivaksi tietokirjaksi. Siksi teosta ei ole viitteistetty, eikä arkistonäytteissä ole annettu tarkkoja arkistotietoja signumeineen. Arkistonäytteet on valittu siten, että ne edustavat tyypillistä kansanperinnettä ja kansanomaista sanontaa. Alan tieteelliseen keskusteluun ja sen piirissä esiintyvää laajaan näkemysten kirjoon halukkaan lukijan johdattaa teoksen lopussa oleva kirjallisuusluettelo.

Monet muinais- ja kansanuskon mielikuvat ovat pitäneet pintansa hie-
man eri merkityksiä saaden jopa vuosituhansien ajan. Myös nykypäivän kansan- ja korkeakulttuurisiakin ilmiöitä voi joskus olla hedelmällistä pohtia kansanomaista ajattelua ja sen säännönmukaisuuksia vasten.

*

Kiitämme kaikkia kirjan valmistumiseen myötävaikuttaneita; kiitämme esitöitä tehneitä opiskelijoita Maria Albekoglua ja Ville Verkkosta sekä etenkin nykyistä TM Markus Monosta, jonka sujuvat pohjatekstit ja oivaltava arkistotyöskentely olivat erityisen suureksi avuksi.

Kustannustoimittajia Ani Kuusjärvi ja Sanni Tengvall kiitämme luovasta ja innostavasta yhteistyöstä.

Risto Pulkkinen & Stina Lindfors
Mikkelin päivänä, syyskuussa 2016